

ČÁST VŠEOBECNÁ

Redaktor: Plukovník gšt. Jiří Birula.

P. R.:

Zpravodajská služba v bývalé rakousko-uherské monarchii.

Úvod.

Poslední přednosta zpravodajského oddělení rakousko-uherského hlavního stanu a Evidenzbüro, generálmajor Ronge, vydal knihu „Kriegs- und Industrie-Spionage“. (Zürich-Leipzig-Wien 1930.)

Před válkou bylo velmi málo knih o zpravodajské službě; po válce vyšla a dále vychází spousta takových knih, zvláště o tajné agentuře, která v širokých kruzích, zvláště občanských, obyčejně budí značný zájem; nejpopulárnější jsou ovšem knihy, napsané ne příliš odborně a suše, nýbrž podané ve formě napínavých a lehce stravitelných „detektivních“ románů.

Kniha Rongeova nepatří k takovým románům, nýbrž je vážnou prací odborníka, který pracoval ve zpravodajství mnoho let před válkou i za války, a to na odpovědných místech.

Autor podává obraz postupného vývoje zpravodajské služby v rakousko-uherské armádě, a to od roku 1802, kdy vznikl první (mírový) orgán vojenského zpravodajství, až do světové války i během ní; při tom se zvláště podrobně zabývá obdobím před samou válkou i ve válce na různých frontách.

Naším cílem je seznámit čtenáře s obsahem této po mnohé stránce poučné knihy, aniž se chceme pouštět do kritiky nebo ocenění dat autorem podávaných. Zvláště pak se nechceme dotýkat politických posudků a závěrů autorových, které nejsou objektivní a často jsou urážlivé pro Slovanstvo a pro jeho představitelé...

Autor napsal svou knihu v chronologickém pořádku; pro větší názornost výkladu o událostech za války rozdělíme látku podle front (ruské, srbské, italské a rumunské), i když tím třebaš porušíme chronologický pořádek knihy.

Úvod autorův.

Autor praví, že účelem jeho knihy jest, aby ukázala, že se agenturní služba nemůže organisovati obratem ruky a že může státu prospěti jen tehdy, je-li podporována se všech stran.

Přílišné šetření penězi na zpravodajství a nepochopení významu této služby v míru mělo za následek, že zpravodajství za války nedalo to, co se od něho očekávalo.

V celé knize se stále opakují stížnosti na to, že zpravodajská služba, zvláště pak agentura v míru, nemohla se pro nedostatek prostředků rozvíjetí a nemohla býti usměrněna tak, jak toho vyžadovala politická i vojenská situace...

I.

Postupný vývoj zpravodajství před světovou válkou.

Popis vývoje zpravodajské služby v míru, který je zároveň jakousi historií rakousko-uherského zpravodajství, nám ukazuje, jak pomalu, s jakými obtížemi a za jakého nedostatku peněz se vyvíjela organizace a činnost rakousko-uherského zpravodajství.

Do konce 18. století sbírali v míru zprávy o cizích státech diplomatictí zástupci; u armád tvořily se zpravodajské kanceláře jen za války.

V roce 1802 vidíme již první mírový vojenský zpravodajský orgán: „Evidenthaltungsabteilung“ ve Vídni a obdobné kanceláře ve čtyřech pohraničních provinciích.

Práce těchto zpravodajských orgánů byla za válek v letech 1805 a 1809 naprosto neuspokojivá.

V roce 1850 se organizuje „Evidenzbüro“; kromě přednosty bylo v něm jen pět důstojníků. Postupně začíná evidenční kancelář provádět výzvědnou službu v míru; velkou pomoc poskytují také vojenští attaché v cizině.

Skvělé úspěchy pruské zpravodajské (zvláště agenturní) služby za války v letech 1870—71 přiměly i ostatní státy k tomu, že věnovaly větší pozornost rozvoji tohoto vojenského oboru.

Ježto se úspěchy Pruska v oné válce po mnohé stránce (a správně) přičítaly rychlé mobilisaci Němců, vyskytla se ovšem otázka o agenturním proniknutí do tajností příprav k mobilisaci pravděpodobných protivníků.

R. 1872 byly vydány první směrnice o zpravodajství: „Anleitung zum Kundschaftsdienste“, k nimž daly podnět hlavně vzrůst a zesílení Italie; směrnice pojednávaly jen o otázkách agentury za války.

Agenturní činnost v míru byla z úsporných důvodů zastavena; tím se projevilo neporozumění požadavkům, kladeným právě nastávající dobou.

Okupace Bosny a Hercegoviny v roce 1877 vyžadovala, aby pohraniční vojenské velitelství a příslušné konsuláty věnovaly větší pozornost agenturní službě na jihu státu a proti Rusku, které bylo s okupací velmi nespokojeno.

Rusko již od sedmdesátých let minulého století počalo si více všimati Haliče, což donutilo „Evidenční kancelář“ začít vážně se zabývat obrannou zpravodajskou službou a bojem s ruskou špiónáží; tento neustále rostoucí zápas nazývá Ronge „podzemní válkou“.

R. 1885 byl v evidenční kanceláři utvořen zvláštní referát pro výzvědačství v Rusku; síť agentů se rozšiřovala za pomoci postupně zřizovaných agenturních středisk u armádních sborů v Krakově, Lvově a Přemyšlu.

R. 1889 vydána „Anleitung für den militärischen Kundschaftsdienst im Frieden“, která má hlavně na mysli činnost proti Rusku; v té době bylo v Rusku usazeno asi 100 „konfidentů“.

Agenturní činnost Ruska, prováděná vojenským attaché ve Vídni, zpravodajským oddělením kijevského vojenského okruhu a

některými konsuly, neustále rostla; občas mělo Rusko zvláště šťastnou ruku a jeho činnost působila evidenční kanceláři čím dále tím větší obtíže a starosti.

Mnoho starostí působila i činnost Italie a Srbska; počet agenturních středisk u štábů pohraničních sborů tím stoupl (Temešvár, Kotor, Budapešť, Sarajevo a j.).

Rusko-japonská válka poskytla Rakousko-Uhersku možnost studia ruské armády pomocí důstojníků, komandovaných k ruské operující armádě; znalost ruské armády byla tehdy značně rozšířena.

V listopadu r. 1907 převzal autor knihy, o níž je řeč, úřad přednosti pátrací skupiny Evidenzbüro; kromě pátrací skupiny byly tehdy již skupiny studijní: ruská, italská, balkánská, francouzská a jiné.

Agentů bylo v té době velmi málo; do Italie a do balkánských států byli posíláni často důstojníci za účelem různých rekognoskací.

Nejbolavější otázkou byla otázka peněžní. Ronge píše, že se v roce 1812 dávalo na zpravodajskou službu 100.000 zlatých — a po 100 letech jen asi 71.000 zlatých (150.000 rak. korun). Agenti Evidenzbüro dostávali jen 60—150 korun měsíčně, pročež bylo ovšem málo lidí, nabízejících agentuře své služby.

Součinnost civilních úřadů byla pranepatrná; ministerstvo zahraničních věcí se bálo pomáhati energicky zpravodajské službě vojenské za hranicemi, aby se nedostalo do nějakých diplomatických nesnází.

Činnost obranného zpravodajství — opět pro nedostatek peněz — nemohla se vůbec měřit s pevnou špionáží Ruska, Italie, Srbska a Francie.

Velké obtíže působilo obrannému a částečně i ofensivnímu zpravodajství protistátní hnutí v některých částech monarchie.

Na severovýchodě se prováděla panslavistická propaganda, podporovaná ruskou vládou; na západě monarchie iredentistické hnutí podporovalo italskou špionáž a prováděla se propaganda s podporou italské vlády.

Četníci a lesní personál měli za povinnost podporovati obrannou zpravodajskou službu, ale, jak píše Ronge, záleželo tu všechno na osobních vztazích mezi příslušnými civilními úřady a vojenskou správou.

Jedním z důležitých úkolů Evidenzbüro bylo vypracovat plán pro zesílení zpravodajství pro případ války s tím neb jiným možným nepřitelem; jinými slovy, byla to příprava mobilisace zpravodajské služby.

Podle slov Rongeových mělo toto zesílení dvě stadia a předvídalo vyslání důstojníků se zpravodajskými úkoly k objasnění charakteru událostí, jež vybočovaly z normálních mírových kolejí, pak vyslání tajných agentů do míst určených jim pro případ mobilisace, uzavření hranic, doplnění evidence podezřelých a politicky nespolehlivých osob, vypovědění podezřelých cizinců, potlačení protistátního hnutí, dozor nad telegrafním a poštovním spojením a tak dále.

Při zesílení zpravodajství musily všechny vojenské a civilní úřady napomáhati činnosti agenturních středisk.

Anexe Bosny a Hercegoviny vzbudila silné pobouření v Rusku, Francii, Itálii a Anglii a agenturní činnost interesovaných států (zvláště Ruska) se zvětšila.

Stálý vzrůst cizí špionáže vynutil si vydání nového zákona proti špionáži, který byl předložen již v roce 1896.

Pro místní pátrací skupiny byly vydány směrnice „Cíle pátrací služby“; všechna data o agenturní službě cizích států byla shrnuta do zvláštních pomůcek.

R. 1910 byla po první konána ve Vídni porada zpravodajských důstojníků; na ní byl konstatován význam každoročních schůzek.

Byl vypracován elaborát „Vojenské požadavky politického a politicko-administrativního rázu“; tento elaborát byl zkoumán na zvláštní poradě zástupci příslušných civilních úřadů.

Již na první schůzi 10/III 1910 byl schválen návrh nové „Instrukce pro pátrací službu“, která předvíдалa spolupráci civilních úřadů a organisací.

Evidenzbúro věnuje velkou pozornost i zpravodajské službě radiotelegrafní.

K luštění cizích radiotelegramů obrátili Rakušané pozornost již v roce 1908, kdy jejich vojenská námořní radiotelegrafní stanice počala zachycovat cizí depeše; cizí materiál získával se i nasloucháním telegramů, zasílaných kabelem. Práce se čím dále tím více vyvíjela a u Evidenzbúro byla zřízena zvláštní skupina pro luštění šifrovaných depeší.

Za světové války byla radiová služba, soudíme-li podle četných příkladů, jež Ronge uvádí, nejcenějším prostředkem rakouského zpravodajství.

Velmi mnoho práce měla obranná zpravodajská služba; byla snaha dosáhnout soustředěného řízení obranné zpravodajské služby v ministerstvu vnitra.

V květnu 1914 byla svolána porada, které se zúčastnili zástupci ministerstva vojenství, ministerstva vnitra, vídeňského policejního ředitelství a všech místních pátracích skupin. Po této poradě začalo vídeňské policejní ředitelství vésti ústřední evidenci všech podezřelých osob; teprve pod vlivem válečných událostí bylo uskutečněno v dubnu 1915 ústřední řízení obranného zpravodajství z vídeňského policejního ředitelství.

Spojení s německým zpravodajským oddělením udržovalo se jak v míru, tak i za války, jak ještě uvidíme.

R. 1910 byla ve Vídni konána porada se zástupcem německého zpravodajství; výsledkem této porady bylo vydání memoranda „Vybavení pátrací služby ve spojení s Německem“.

Aby se zlepšila agentura v Rusku, byla 1/III 1914 organisována škola pro zvlášť inteligentní agenty, kteří dostávali zvláště důležité úkoly; ostatní agenti měli býti školeni v místních pátracích skupinách.

Zamýšlelo se utvořit zvláštní kursy pro přípravu důstojníků k zahraničním posláním se zpravodajskými úkoly. K uskutečnění

tohoto projektu nestačil již čas. Nebylo času ani na zamýšlenou přípravu zpravodajských důstojníků u armádních sborů pro případ války. Počet dobře připravených zpravodajských důstojníků stačil jen pro budoucí štáby armád a pro týlová střediska.

V červnu 1914 byla svolána porada se zpravodajskými důstojníky jezdeckých divisí, aby byli upozorněni na důležitost využití agentury při zvědech jezdeckta.

Když se brzy potom přiostrily vztahy k Srbsku a Rusku, bylo nutno přikročit k zesílení zpravodajství a brzy poté i k všeobecné mobilisaci.

II.

Mobilisace před světovou válkou.

Velké napětí mezi Rak.-Uherskem a Srbskem, které nastalo po sarajevském atentátu, vyžádalo si vyhlášení prvního stadia zesílení zpravodajství v příslušných místních pátracích skupinách.

Rozhodnutí ministerské rady 19/VII o podání ultimata Srbsku 23/VII vedlo k vyhlášení druhého stadia zesílení zpravodajské služby proti Srbsku a Černé Hoře a potom i proti Rusku.

Po částečné mobilisaci namířené proti Srbsku 25. července byla 31. července vyhlášena mobilisace všeobecná.

Po vyhlášení mobilisace bylo utvořeno zpravodajské oddělení vrchního velitelství a zpravodajská oddělení u 6 armád; každý armádní sbor měl pátrací skupinu; silně oslabené mírové Evidenz-büro pokračovalo ve zpravodajství o státech neutrálních.

Od počátku se velmi silně pociťoval nedostatek agentů, kteří měli býti již v míru usazeni v možných nástupových prostorech ruské armády; byl to následek omezených peněz, jimiž rakouské zpravodajství disponovalo.

Pro zesílení agentury uvnitř Ruska mělo býti do tohoto státu vysláno několik agentů a důstojníků, kteří se měli věnovati hlubokému zpravodajství. Ale Rusko uzavřelo při mobilisaci své hranice tak, že se agenti do země nemohli dostat ani z Rumunska, ani ze Švédska. Z těch agentů pak, kteří byli již od dřívějška v Rusku, byla část internována, část prohlášena za válečné zajatce; ba i někteří zaměstnanci konsulátů byli na několik měsíců internováni.

Agenti, kteří zůstali na svobodě, posílali sice své zprávy na krycí adresy v neutrální cizině, ale telegramy šly týdny, poněvadž ruská censura je zadržovala; když je pak propustila, nebyly ovšem již k ničemu. Užitečné byly jen zprávy, které se podařilo agentům-poslům anebo samým agentům-residentům propašovati osobně přes hranice; to se však podařilo jen málokterým.

Uzavření hranic vyžadovalo, aby se začala dělat opatření k organizaci zpravodajství přes neutrální státy. Ze Štokholmu mělo se pátrati na severu Ruska; vojenský attaché v Bukurešti měl pozorovati ruský jih, ale jeho práci velmi ztěžoval ruský vojenský attaché, který zařídil stálé pozorování jeho bytu, aby mohl kontro-

lovati činnost rakouského attaché. Vojenský attaché v Cařihradě měl dostávat zprávy od tureckého generálního štábu o pobřeží Černého moře a o Kavkazu. Agenturní činnost prováděli i vojensští attaché v Sofii, v Řecku a j.

Zpravodajské činnosti zúčastnila se i řada konsulů.

Postupně, podle požadavků situace, byla zřizována nová agenturní střediska. Přes to přece všechno docházelo za mobilisace a na počátku války jen málo zpráv o nepříteli. „Nad nepřátelskou zemí visela hustá mlha“, píše Ronge o ruské frontě.

Malý počet letounů přinášel také jen skrovné zprávy, které byly tím neúplnější, že se Rusové dovedli dobře maskovati a že se často přesunovali v noci.

Velkým rozčarováním byly zvědy jezdeckta, které nemohlo proniknout hluboko do nástupových prostorů, ježto naráželo všude na pěchotu, usazenou v opevněných postaveních.

Přednosta pátrací skupiny zpravodajského oddělení rakouského hlavního stanu sám navštívil postupně zpravodajská oddělení 1., 4. a 3. armády, aby se přesvědčil o tom, co se tam děje, ale ač „bylo učiněno všechno, co je v lidských silách, přece přicházelo velmi málo zpráv.“

Opatření k ničení v nepřátelském týlu byla učiněna již za mobilisace a některé akce se zdařily; tak již 21. července přerazila pátrací skupina v Haliči přes státní hranice výbušné látky na ničení mostů.

Na srbské frontě byly určeny makedonské tlupy k ničení timocké a zvláště soluňské železniční dráhy, po které se dělo zásobování srbské armády z Francie; ničení měly prováděti též albánské a turecké tlupy. V polovici srpna byl vyhozen železniční most uprostřed Srbska u Čuprije; v druhé polovině srpna byl vyhozen most na timocké železnici.

Ke konsulátu ve Vidinu (na Dunaji v Bulharsku) byl přidělen zvláštní důstojník, který měl řídit sabotáž v severovýchodním Srbsku; měl důležitý úkol, aby co možná překážel spojení Ruska se Srbskem. Konsulové v bulharských městech podél Dunaje měli pozorovati dopravu po této řece.

Autor mluví o opatřeních obranného zpravodajství na hranicích, na nichž se v mnohých místech projevovala silná protirakouská tendence, pomáhalo se nepříteli signalisací a p. V mnohých místech národnostní příslušnost obyvatelstva a živá agitace způsobily takové obtíže, že ani „nejpesimističtější velitel nemohl je předvídati.“ Bylo tomu tak v Bosně, Hercegovině, Chorvatsku, Slavonii; v Haliči byl již v noci s 29. na 30. července proveden útok na most na trati Tarnov—Orlo a způsobem požár mostu u Nepokolovci v Bukovině. Rusofilské živly, vedené již v míru v evidenci, byly ihned zatčeny.

(Příště dále)